
Historia narodu baskijskiego od dominacji rzymskiej po dyktaturę Franco

Historia Basków

Ukazanie historii baskijskiego narodu, jest w mojej opinii niezbędnym dla zrozumienia obecnej sytuacji w Kraju Basków. Przeszłość, nawet ta najdalsza ma ogromny wpływ na teraźniejszość, współtworząc ją na równi z bieżącymi wydarzeniami. Dlatego właśnie postaram się naszkicować najważniejsze, wydarzenia baskijskiej historii, które mam nadzieję pozwolą lepiej zrozumieć dzisiejszych Basków. Skoncentruję się tu głównie na okresie wojen karlistowskich, a później na wojnie domowej i następującej po niej dyktaturze gen. Franco, gdyż właśnie wtedy procesy narodotwórcze wśród Basków przebiegały najintensywniej.

Historia baskijskiego narodu to praktycznie historia ciągłych najazdów i obcej dominacji, przeplatających się z okresami posiadania statusu autonomicznego 1. Opowieść o historii Basków zdecydowałam się rozpocząć od okresu dominacji rzymskiej, gdyż czasy wcześniejsze są nadal dosyć słabo zbadane przez naukowców.

(adsbygoogle = window.adsbygoogle || []).push({});

Sytuacja Basków w okresie władzy Rzymskiej

U schyłku III w. p.n.e. Półwysep Iberyjski znajdował się w orbicie władzy Rzymu. Tereny zamieszkiwane wówczas przez Basków 2 leżały jednak na uboczu toczących się zmagani wojennych, nie zostali więc oni podbici i zromanizowani w sensie dosłownym. Nawiazali za to pewien rodzaj współpracy z Rzymem, co pozwoliło im żyć we względnym pokoju i zaowocowało znacznymi wpływami rzymskimi w baskijską kulturę (wpływy te widoczne są zwłaszcza w sferze religijnej oraz językowej) 3.

U schyłku II w. n.e. Cesarstwo Rzymskie popadło w kryzys, wywołany zarówno kłopotami wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi (związanymi min. z narastającą presją plemion barbarzyńskich na jego granice). Wówczas to na terenach zamieszkiwanych przez Basków powstała autonomiczna prowincja Novempopulania, na której powstanie Rzymianie wyrazili zgodę zapewne po to, aby w obliczu narastającego zagrożenia zewnętrznego zaskarbić sobie przychylność i ewentualną pomoc Basków. Powstanie Novempopulanii przez wielu uznawane jest za początek baskijskiej autonomii 4.

(adsbygoogle = window.adsbygoogle || []).push({});

Baskowie a dominacja Wizygotów

Po okresie wpływów rzymskich nastąpiły trzy wieki dominacji Wizygotów, którzy stworzyli pierwszy na Półwyspie Iberyjskim organizm państwowy o wyraźnie zaznaczonej odrębności, do którego historycy nieraz odwołują się już jako do Hiszpanii. Wizygoci, stanowiący stosunkowo niewielką grupę, opanowali półwysep militarnie, po czym nastąpiła fuzja ich kultury z kulturą rzymskiej większości mieszkańców tych ziem. Napływowi Wizygotów, w przeciwieństwie do Rzymian, Baskowie stawiali zaciepły opór, broniąc swych górskich siedzib, tradycji oraz języka i co ważne, także pierwiastka rzymskiego, który przez ubiegłe wieki na trwałe zdołał zadomowić się w ich świecie 5.

Baskowie a najazd Muzułmanów

W VIII w. na tereny Półwyspu Iberyjskiego najechali Muzułmanie. Mimo, iż ziemie baskijskie nigdy w skład państwa arabskiego nie weszły, warto zaznaczyć, że nie obce były Baskom sojusze z muzułmanami czy późniejsze wpływy frankońskie. W IX w. powstało królestwo Nawarry, w którym władze przejęła niezależna od obcych wpływów dynastia Arista, a jej założyciel - Inigo Inigieza obwołany został „władcą Basków”. 6. Królestwo Nawarry podobnie, jak to miało miejsce w wiekach ubiegłych, zachowało wiele związków z sąsiadami (min. z rodem panującym w Saragossie, Asturią, Leonem Aragonem i Kastylią), co spowodowało, iż jego pierwotna baskijskość w późniejszym okresie praktycznie straciła na znaczeniu.

(adsbygoogle = window.adsbygoogle || []).push({});

Okres największej świetności nawarryjskiego królestwa

Okres ten przypada na przełom tysiącleci, gdy tereny znajdujące się pod jego panowaniem znacznie się rozszerzyły, aby ostatecznie pod berłem Sancho Garcesa III zjednoczyć wszystkie niemal chrześcijańskie terytoria Półwyspu Iberyjskiego. Po śmierci Garcesa III posiadłości znajdujące się pod jego panowaniem podzielone zostały między jego dzieci, co dało początek królestwom Kastylii i Aragonu. Gdy w 1515 r. Ferdynand Katolicki wcielił do Królestwo Kastylii ostatnie państewko, proces terytorialnego jednoczenia ziem Hiszpanii został zakończony 7.

Baskowie a Francja

Prowincje baskijskie, znajdujące się w terytorialnych ramach nowo powstałego państwa rządzone były przez tzw. „panów” (jaunak), którzy z czasem dobrowolnie wyrazili zgodę na zawarcie unii z Królestwem Kastylii. W jej ramach korzystali oni z bardzo szerokiej autonomii, posiadając min. własny parlament, odrębny system sądowniczy i monetarny, a także byli zwolnieni z poboru rekruta. Przywileje te, zwane przez Basków fueros 8, były jednak stopniowo ograniczane przez kolejnych władców Kastylii. W 1760 r. lokalne parlamenty zostały zlikwidowane, a po rewolucji francuskiej, kiedy to narodził się nowy, centralistyczny model państwa, część kraju Basków została przyłączona do Francji 9.

Wiek XVIII

Jeszcze w końcu XVIII w. Kraj Basków był regionem słabo zaludnionym, biednym, o niewielkim znaczeniu gospodarczym. Wiek XIX był dla tych terenów okresem diametralnych zmian gospodarczych oraz społecznych. Intensywna industrializacja poprzedzona została przez trzy konflikty, zwane wojnami karlistowskimi, które w historii baskijskiego narodu odegrać miały niebagatelną rolę.

Wojny karlistowskie

Kiedy we wrześniu 1832 r. zmarł król hiszpański, Ferdynand VII, sukcesja do hiszpańskiego tronu stała się powodem ostrych konfliktów wewnętrznych. Karliści w konflikcie tym, wbrew woli zmarłego króla, który tron przyznał swojej małoletniej córce - Izabeli, opowiedzieli się po stronie Don Carlosa, brata Ferdynanda VII, którego obwołali królem Karolem V, dając tym samym początek trwającej kilkadziesiąt lat wojnie domowej. Konserwatywni zwolennicy Don Carlosa w przeważającej części rekrutowali się z dawnych rojalistów, przeciwstawiających się jakimkolwiek liberalnym czy burżuazyjnym reformom społecznym i prawnym. Karliści uważali się również za żarliwych katolików, i co za tym idzie, byli zwolennikami szerokiego wpływu Kościoła na sprawy publiczne. Głosili oni program oparty na tradycyjnym modelu społeczeństwa, będącego silnie zhierarchizowanym i o rolniczym charakterze. 10

Choć wojny karlistowskie przedstawia się najczęściej jako wojny o tron, to był to przede wszystkim konflikt pomiędzy reformatorami, widzącymi rozwój Hiszpanii w liberalizmie gospodarczym, jedności administracyjnej i osłabianiu roli Kościoła katolickiego, ze zwolennikami utrzymania dotychczasowych rozwiązań, opierających się na tradycyjnym katolicyzmie i konserwatyzmie, nie dopuszczających

możliwości jakichkolwiek zmian. Można je także interpretować jako reakcje sprzeciwu wobec industrializacji i zachodzących jednocześnie modernistycznych przemian społeczno-gospodarczych. 11

W konflikcie tym ludność baskijskich prowincji zdecydowanie opowiedziała się po stronie konserwatywnych karlistów. Taka postawa Basków była reakcją na gwałtowny rozwój gospodarczy (przemysł hutniczy, kopalnie, rozwój handlu) tego wiejskiego do tej pory regionu oraz na wiążący się z tym zmianami napływ ludności 12 niebaskijskiej z pozostałych części Hiszpanii. Spotkanie z napływającymi ze wszystkich części Hiszpanii „obcymi” spowodowało zwiększenie poczucia odrębności wśród rdzennych mieszkańców tych terenów, a co za tym idzie, wzmocnienie postaw konserwatywnych wśród Basków, którzy w sytuacji zagrożenia jeszcze większą wagę zaczęli przywiązywać do swojej tradycji, którą najlepiej symbolizowały obowiązujące od wieków fueros, euskera i silna pozycja Kościoła. Baskowie, przystępując do walki po stronie karlistów, niechętnym przecież wszelkim zmianom, mieli nadzieje, iż w ten sposób uda się im obronić baskijskie przywileje 13. Niestety nadzieje te okazały się płonne, co więcej, przegrane trzech wojen karlistowskich w latach 30 – tych, 40 – tych oraz 70 - tych, spowodowało znaczne ograniczanie regulacji dotyczących odrębności Basków, aby w latach 70 – tych XIX w. niezależność od Hiszpanii zredukować praktycznie do zera, czego zwieńczeniem było oficjalne zniesienie fueros w 1876 r. 14, co spowodowało masową emigrację Basków do Ameryki 15.

Wojny karlistowskie odcisnęły więc ogromne piętno na świadomości baskijskiego narodu. Powstania przeciw rządowi centralnemu wpłynęły niewątpliwie na wytworzenie się swoistej ideologii protestu, skierowanej przeciwko rządowi w Madrycie i miały tym samym ogromny wpływ na odrodzenie kulturalne Basków w drugiej połowie XIX w. Odrodzenie to z kolei nierozzerwalnie łączy się z datowanym na ten sam okres powstaniem i rozwojem baskijskiego nacjonalizmu, za którego ojca uważa się działającego w tym czasie Sabina Arane (zagadnieniem tym zajmę się bardziej szczegółowo w kolejnym rozdziale mojej pracy).

Nacjonalizm

W 1894 r. powstała PNV - Nacjonalistyczna Partia Basków (Partido Nacionalista Basco), która stała się od tej pory główną reprezentantką baskijskiego nacjonalizmu. Jej bazę społeczną stanowiły w przeważającej części środowiska wiejskie oraz przedstawiciele klasy średniej. Stosunkowo niewielu zwolenników tej partii wywodziło się z klasy robotniczej, gdyż większość ludzi pochodzących z tego środowiska było emigrantami, nie zainteresowanymi sprawami baskijskiego narodu 16.

Szansa na ponowne odzyskanie autonomicznych praw pojawia się 55 lat po całkowitym zredukowaniu fueros, gdy w 1931 r. upadła w Hiszpanii profaszystowska dyktatura Primo de Riverę, a z tronu usunięto Alfons XIII. Proklamowane wówczas zostało powstanie II Republiki, której rządy za jedno z czołowych zadań uznały rozwiązanie kwestii regionalnej, opowiadając się za utworzeniem „zjednoczonego państwa regionów”, w ramach którego trzy historyczne regiony: Katalonia, Kraj Basków oraz Galicja miały cieszyć się szeroką autonomią. Mimo to zaraz po proklamacji republiki rozgorzały wewnątrz ruchu baskijskiego spory co do granic niezależności Baskonii. Część baskijskich działaczy opowiadała się za autonomią w ramach państwa hiszpańskiego, część przyszłość Kraju Basków upatrywała w całkowitej niezależności od Hiszpanii, wzywając nawet niekiedy do wojny domowej w obronie zagrożonych antyklerykalizmem interesów religijnych. Sytuacja zaogniła się do tego stopnia, iż zakończyła się ona rządową interwencją wojskową, która przywróciła w Baskonii względny porządek 17.

Statut autonomiczny Basków

W tej atmosferze opracowywany był baskijski statut autonomiczny, w którym głównym problem okazało się określenie relacji między kościołem a państwem. Część kleru, a co za tym idzie kręgi znajdujące się pod jego wpływem, domagały się bowiem utworzenia własnej struktury kościelnej, niezależnej od władz centralnych, a także odrębnego konkordatu 18. Ostateczna wersja projektu została opracowana i poddana pod głosowanie w 1932 r. W ogólnobaskijskim referendum, mieszkańcy trzech prowincji: Vizcaya, Guipuzcoa i Alava opowiedzieli się za przyjęciem autonomii, w Navarze natomiast autonomia została odrzucona, co wiązało ze znacznie niższym niż w pozostałych regionach odsetkiem mieszkającej tam ludności baskijskiej. Dopiero zwycięstwo w wyborach lewicowego nurtu oraz powstanie rządu Frontu Ludowego w 1936 r. zaowocowało przyjęciem statutu przez parlament, a następnie przyznaniem autonomii wyżej wymienionym trzem baskijskim prowincjom 19.

Zgodnie z nowo przyjętym statutem, Baskowie mogli posiadać swój własny parlament i rząd, mieli prawo do prowadzenia własnej polityki podatkowej oraz rozwoju kultury. W 1936 r. powstał pierwszy baskijski rząd, w którym główny trzon stanowili działacze PNV. Na jego czele stanął Jose Antonio Agirre 20.

Radość z uzyskanej autonomii nie trwała jednak długo. Poczynania lewicowych władz spotkały się z gwałtownym sprzeciwem hiszpańskiej prawicy, co w konsekwencji doprowadziło do wybuchu, w tym samym jeszcze roku, krwawej wojny domowej. W konflikcie tym, prowincje baskijskie zdecydowały się walczyć po stronie republikanów (z wyjątkiem Nawarry walczącej po stroni prawicy), rozszerzając na krótko zakres swoich wolności narodowych poza granice autonomii przyznanej im przez rząd Frontu Ludowego. Była to decyzja o tyle trudna, iż Baskowie będąc bardzo silnie związani z religią katolicką opowiedzieli się niejako po drugiej stronie, udzielając poparcia ateistycznym rządów w Madrycie, które jednak oferowały więcej wolności dla ich aspiracji narodowych. Walka po stronie republiki kosztowała baskijski naród wiele ofiar, ale także pokazała, jak ważne dla tego narodu jest poczucie własnej odrębności i ile znaczy dla Basków ojczyzna. Szczególnie dramatyczny i zarazem symboliczny wymiar miało bombardowanie baskijskiego miasta Guernika dokonane przez niemiecki Legion Condor, w wyniku czego miasteczko zostało praktycznie zrównane z ziemią stając się cmentarzem dla 1.654 osób 21. Guernika nie była jednak miastem zwyczajnym, lecz miejscem dla Basków szczególnym. To właśnie tu, pod pradawnym dębem, król hiszpański lub jego wysłannik składać miał coroczną przysięgę o przestrzeganiu lokalnych baskijskich praw i choć zwyczaj ten nie był już od dawna praktykowany, „kult” Guerniki dalej był bardzo silny 22.

Mimo walecznie stawianego oporu, Baskowie skapitulowali w czerwcu 1937 r. (19 czerwca padła stolica Kraju Basków - Bilbao). Wojna domowa kosztowała życie 50.000 Basków 23, spowodowała też ich masową emigrację 24, a poparcie udzielone siłom republikańskim miało na całe dziesięciolecie przesądzić o ich losie. Regiony baskijskie uznane zostały przez dyktaturę frankistowską za „provincje zdradzieckie” 25, wobec których zaczęto prowadzić centralistyczną politykę przymusowej „hispanizacji”, zwłaszcza, iż tereny te stały się wraz z Katalonią najważniejszymi centrami oporu wobec władzy. Całkowicie zlikwidowane zostały wszystkie fueros. Język i kultura baskijska były na każdym kroku prześladowane. Zabroniono nauczania w języku euskera, przez wiele lat utrzymywał się też zakaz jakichkolwiek publikacji prasowych i wydawniczych w tym języku. Rozwiązano wszystkie baskijskie stowarzyszenia kulturalne i naukowe, nie dozwolone było obchodzenie świąt narodowych, a bohaterów baskijskich przemieniano w hiszpańskich lub wykreślano z kart historii. Nawet tańczenie baskijskich tańców regionalnych bardzo długo było uważane za przejaw „tendencji wyrotowych” 26. W ten oto sposób realizowano program falangistów, którego drugi punkt brzmiał: „Jedność Hiszpanii jest wyznaczona przez los. Każdy separatyzm jest przestępstwem, którego nie ścierpimy” 27.

Wraz z poprawiającą się koniunkturą gospodarczą i szybkim rozwojem przemysłowym, po raz kolejny w historii, do Kraju Basków, masowo zaczęli napływać robotnicy z innych regionów Hiszpanii. Tym razem jednak sytuacja ta nie wynikała tylko z pobudek ekonomicznego rozwoju regionu, lecz była także spowodowana celową polityką, jaką generał Franco prowadził wobec baskijskiej mniejszości. Przybycie mieszkańców z innych regionów Hiszpanii, odmiennych od rdzennych mieszkańców miało zmienić proporcje w narodowym rozmieszczeniu ludności, a co za tym idzie naruszyć wewnętrzną spójność narodu oraz doprowadzić do osłabienia baskijskiego języka baskijskiego. Franco doskonale zdawał sobie sprawę z tego, iż język stanowi dla Basków jeden z najważniejszych, jeśli nie najważniejszy element identyfikacji narodowej. Napływ nowych przybyszów, dla których euskara nie należąca do rodziny języków romańskich była całkowicie obca i niezwykle trudna do opanowania, doprowadził do jej naturalnej śmierci i do sytuacji, w której baskijskie miasta miały zacząć mówić językiem hiszpańskim (castellano). Sytuacja ta, podobnie jak to miało już miejsce w historii, doprowadziła jedynie do wzrostu postaw nacjonalistycznych wśród Basków, których wyrazicielem była nadal, choć działająca nielegalnie - PNV. Zaczęła się ona jednak borykać z pewnymi problemami, wynikającymi z emigracji oraz aresztowań jej czołowych działaczy. Niełatwym okazało się też przekonanie do siebie, stale zwiększających się liczebnie środowisk robotniczych, w dużej mierze składających się, jak już wspomniałam z ludności napływowej, nie identyfikującej się z baskijskimi problemami. Na emigracji znajdował się także baskijski rząd, który nadal pozostawał jednak podstawowym ośrodkiem władzy Basków, uznawanym przez nich za jedyny legalny i reprezentacyjny dla nich organ 28.

Celem, jaki w swojej działalności politycznej stawiała sobie PNV, było wywalczenie autonomii analogicznej do tej, którą Baskowie otrzymali w 1936 r. Postawa ta spotkała się jednak z krytyką ze strony radykalnie nastawionej młodzieży i studentów baskijskich, którzy byli zdania, iż PNV jest

rzecznikiem interesów burżuazyjnych, a nie interesów narodowych Basków 29.

Dyktatura Franco i powstanie ETA

W 1953 r. powstała ETA 30 (Euskadi ta Askatasuna - Kraj Basów i Wolność), sytuująca się znacznie na lewo od PNV i pozostająca pod silnym wpływem teorii marksistowskich, określając swoją walkę przeciwko dyktaturze Franco jako „rewolucyjną i socjalistyczną” 31. W 1962 r. na swoim pierwszym zjeździe ETA, zainspirowana ideologią marksistowsko - leninowską, ruchami narodowyzwoleńczymi w Trzecim Świecie oraz przy dyskretnej pomocy płynącej zza żelaznej kurtyny, zdefiniowała się jako „narodowy ruch rewolucyjny”, łącząc tym samym walkę o niepodległość z dążeniami baskijskiej klasy robotniczej 32. O ile PNV dążyła do uzyskania przez Kraj Basków, jedynie szerokiej autonomii, o tyle ETA za cel stawiała sobie utworzenie samodzielnego państwa Basków złożonego z prowincji, wchodzących zarówno w skład Hiszpanii, jak i Francji 33.

W latach 60 - tych, przy słabnących wpływach PNV, ETA Przyjęła rolę lidera radykalnej opozycji antyfrankistowskiej na terenie Kraju Basków, a jej głównym narzędziem stał się terror, który z czasem ulegał zaczął systematycznej eskalacji. Jednym z pierwszych dramatycznych zamachów dokonanych przez tę organizację był zamach na dworcu kolejowym w San Sebastian w 1960 r. podczas którego życie straciła mała dziewczynka. Rok później doszło do nieudanej próby wykolejenia pociągu, wiozącego polityków na wiec polityczny, także w San Sebastian 34. Jednym z najbardziej spektakularnych zamachów ETA w okresie dyktatury generała Franco był zamach na premiera Hiszpanii – admirała Carrero Blanco, dokonany 20 XII 1973 r. w Madrycie. Wówczas to w powietrze wyleciał samochód premiera, który po eksplozji, znalazł się na 5 piętrze stojącego obok budynku. Zamach ten odsłonił w pełni zdolności organizacyjne ETA i pokazał, iż absolutnie nie można jej lekceważyć 35.

Rok po zamachu dokonał się podział ETY na militarną oraz polityczno - militarną. ETA militarna była skrajnie nastawionym odłamem zdecydowanym prowadzić walkę z Madrytem wyłącznie na drodze zbrojnej, poprzez działania terrorystyczne i partyzanckie -głównie na terenie miast. ETA militarno-polityczna dopuszczała natomiast jako sposób na osiągnięcie swoich celów, także działalność polityczną 36.

W okresie dyktatury Franco możemy mówić zarówno o ogólnej akceptacji ETA w Kraju Basków, jak i sympatii wobec niej środowiska międzynarodowego. ETA w powszechnej opinii odbierana była wówczas jako organizacja walcząca o wolność i demokrację, przeciw faszystowskiej dyktaturze i cieszyła się dużym poparciem społecznym. Organizacja ta doskonale wpisywała się w ogólny ruch przeciwników reżimu, zwłaszcza, że to właśnie na terenach Kraju Basków i Katalonii miało dojść znacznie wcześniej niż w innych częściach kraju do pierwszych istotnych wystąpień opozycji. Walka o autonomię i poszanowanie praw mniejszości trwale związała się na tych terenach z ruchem demokratycznym, walczącym przeciw dyktaturze, lecz obok czynników protestu społecznego dochodziły tu również do głosu elementy protestu przeciw uciskowi narodowemu. Za przykład mogą tu posłużyć zamieszki, które miały miejsce w 1967 r. w Pampelunie, podczas obchodów zakazanego przez władze ludowego święta Basków tzw. Aberri Eguna, tj. Dnia Ojczyzny. To wówczas, kilkuset uczestników dziesięcioletniej demonstracji odniosło rany w starciach z policją, próbującą zapobiec przejściu demonstrantów. Zajścia te, wraz z napiętą sytuacją w środowisku robotniczym 37, wywołały wprowadzenie przez rząd Franco trzymiesięcznego stanu wyjątkowego w całej baskijskiej prowincji, setek aresztowań i represji. Powodowało po raz kolejny radykalizację nastrojów wśród baskijskiego społeczeństwa, a co za tym idzie, wzrost wpływów radykalnych nacjonalistycznych organizacji 38.

Szerokim echem, nie tylko w całej Hiszpanii, ale także wśród opinii międzynarodowej, odbił się proces 16 Basków oskarżonych przez władzę o współudział w zamordowaniu, słynącego z sadystycznych metod przesłuchań, szefa policji w San Sebastian (lipiec 1970 r.). Proces ten odbywał się w warunkach urągających wszelkiemu poszanowaniu prawa. Postawieni przed trybunałem wojskowym oskarżeni podczas prowadzonego śledztwa byli torturowani i szykanowani, a na salę sądową doprowadzani w kajdankach. Mimo interwencji cenzury, do Burgos, gdzie miał miejsce proces przyjechali dziennikarze prasowi i telewizyjni z całego niemal świata. Gdy 5 z oskarżonych otrzymało wyrok śmierci, a pozostali łącznie 754 lat więzienia, wywołało to fale powszechnych protestów zarówno w Hiszpanii (min. manifestacje w Baskonii, co w konsekwencji doprowadziło do ogłoszenia tam po raz kolejny stanu wyjątkowego, demonstracje studenckie w Madrycie, Barcelonie i Andaluzji, liczne strajki i apele intelektualistów), jak i międzynarodowej opinii publicznej. Napływały listy protestacyjne z większości europejskich stolic, na ulice w marszach protestu wyszli ludzie wielu europejskich miast. Nawet papież

Paweł VI wystąpił z listem, proszącym o ułaskawienie 6 skazanych na śmierć Basków. Wobec tych powszechnych protestów wyroki śmierci złagodzano, zmieniając je na 30 lat więzienia 39.

Przez wiele lat od zakończenia procesu w Burgos utrwalony wtedy obraz, prawie już mitycznej ETA, był entuzjastycznie odtwarzany przez społeczność baskijską, mimo coraz bardziej nakręcającej się spirali przemocy 40. Wydarzenia z Burgos pokazują z jednej strony okrucieństwo i bezprawie frankistowskiego systemu, z drugiej jednak są dowodem na to, jaki był w ówczesnym czasie stosunek opinii międzynarodowej do działań ETA, która wspierana nie tylko przez czynniki wewnętrzne, ale także zewnętrzne - właśnie w tym okresie rosła w siłę i rozbudowywała swoje struktury.

Autor: Monika Baranowska

Przypisy

1 Mimo tego, co głosi doktryna baskijskiego nacjonalizmu Baskowie nigdy nie stworzyli własnego państwa, choć w swojej historii posiadali okresy bardzo szerokiej autonomii.

2 Tereny dzisiejszego Kraju Basków zostały zbaskizowane dopiero w VI-VII wieku n.e. Składają się dziś na nie trzy prowincje znajdujące się na terenie Hiszpanii: Vizcaya, Guipuzcoa, Alana (Navarra przynależąca w sensie historycznym do ziem baskijskich nie wchodzi w skład dzisiejszego Kraju Basków - jej mieszkańcy taką możliwość odrzucili w referendum w 1932 roku) oraz trzech prowincji znajdujących się na terenach dzisiejszej Francji: Lapurdii, Zuberoa i Dolnej Navarry, Z. Jakubowska, Madryt 11 marca, Warszawa 2005 s. 19.

3 Ibidem, s. 20.

4 Historia Kraju Basków, [w:] <http://www.haritz.org/index1.php?lang=pl>, (20.01 2007).

5 Z. Jakubowska, op. cit., s. 20.

6 M.T de Lara, J.V. Baroque, A. D Ortiz, Historia Hiszpanii., Kraków 1997, s. 89.

7 Z. Jakubowska op. cit., s. 21.

8 Fueros były zbiorem lokalnych praw i zwyczajów, które zgodnie ze starym, baskijskim zwyczajem były każdorazowo podpisywane przez kastylijskich, a później hiszpańskich królów pod starym dębem w Guernice, którzy w zamian otrzymywać mieli polityczną wierność i posłuszeństwo możliwych z tego obszaru. Fueros poszczególnych regionów baskijskich mimo, iż wykazywały wiele podobieństw były wyłączne i obowiązywały oddzielnie w poszczególnych regionach, więcej: D. Peda, Koncepcje Sabino Arana y Goili i proces powstawania nacjonalizmu baskijskiego, [w:] <http://www.historycy.pl/Strony/Artykuly/2004%2001/Baskowie.html>, (20.01 2007), oraz : D .Peda, Narodziny nacjonalizmu baskijskiego, „Międzynarodowy Przegląd Polityczny”; 2004, nr 2, s. 202.

9 G. Bernatowicz, Problem mniejszości narodowych w Hiszpanii, „Sprawy Międzynarodowe”; 1992, nr 7, s. 148.

10 D. Peda, Koncepcje Sabino Arana...op. cit.,

11 M.T de Lara, J.V.Baroque, A.D Ortiz, op. cit., s. 415, oraz: Ibidem.

12 Do tej pory Kraj Basków pozostaje jednym z najbardziej uprzemysłowionych regionów Hiszpanii.

13 Historia del Pais Vasco, <http://web.jet.es/thori/cultura.htm>, (20.01 2007)

14 Jest to data upadku I Republiki (1873-1874) w której fueros zostało częściowo przywrócone, co doprowadziło wówczas do poważnej destabilizacji państwa osłabionego tendencjami separatystycznymi. Upadek I Republiki był później wielokrotnie przywoływany jako argument przez zwolenników silnej, centralnej władzy. G. Barnatowicz, op. cit., s. 148.

15 Historia del Pais Vasco, [w:] <http://web.jet.es/thori/cultura.htm>, (20.01 2007).

16 G. Bernatowicz, op. cit., s. 149.

17 T. Skrzypczak, U źródeł autonomii terytorialnej w rozwiązaniach ustrojowych w Hiszpanii, „Prace z Nauk Politycznych” („Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”), 1979, nr 12, s. 82.

18 Ibidem

19 G. Bernatowicz, op. cit., 149, porównaj: T. Skrzypczak, op. cit., s. 83.

20 Historia del Pais Vasco, op. cit.

21 Martin de Ugalde, Short history of the Basque country, [w:] <http://www.buber.net/Basque/History/shorthist.html>, (20.01 2007), porównaj: B. Gola, R. Ryszka, op. cit., , s. 228.

22 B. Gola, R. Ryszka, Historia państw świata XX wieku. Hiszpania, Warszawa 1999. s. 227 - 228.

23 Historia del Pais Vasco, op. cit.

24 Pierwsza duża fala emigracji miała miejsce na początku 1936 r. druga - pod koniec 1937 r., trzecia natomiast dotyczyła ucieczki z Katalonii do Francji, a stamtąd do Ameryki, Martin de Ugalde, op. cit.

25 Sformułowanie to znalazło się z wydanym 24 czerwca 1937 r. przez rząd generała Franco dekretem i odnosiło się do dwóch baskijskich prowincji: Guipuzcoa i Vizcayę. J. R. Nowak, Hiszpania po wojnie domowej, Warszawa 1972, s. 40.

26 Represje te nie dotyczyły tylko mniejszości baskijskiej, w takim samym stopniu polityka ta stosowana była wobec mniejszości katalońskiej.

27 Ibidem, s. 41.

28 M. D. Peda, Ideologiczne źródła "pierwszej" ETA 1959-1963, "Sprawy polityczne", 2004/2005, r.5, nr 30, s. 62.

29 Łaski P, Baskijska mniejszość narodowa w Hiszpanii, "Sprawy Międzynarodowe", 1984, nr 10, s. 103.

30 Taką datę podaje większość źródeł. Jako datę powstania ETA spotyka się także rok 1958, zobacz: G. Pomian, W Kraju Basków, "Więź", 1980, nr 2, s. 108, oraz: P. Łaski, op. cit., s. 103.

31 G. Kowal, Baskowie widziani z daleka, [w:] <http://www.iberysci.pl/11921,11925/11925/art331.html>, (20.01 2007).

32 B. Gola, F. Ryszka, op. cit. s. 328.

33 We Francji zamieszkuje obecnie ok. 80 tys. Basków. Ich tendencje separatystyczne, są jednak znacznie słabsze, gdyż Francja w przeciwieństwie do Hiszpanii jest państwem bardzo silnie scentralizowanym. W Żelazny, Francja wobec mniejszości narodowych. Etniczność, etnopolityka, etnosocjologia, Tyczyn 2000, s. 231.

34 M. Ostrowski, Sublokatorzy, "Polityka", 1999, nr 21, s. 42.

35 B. Gola, F. Ryszka, op. cit., s. 330, spotyka się też inne daty rozłamu w ETA, porównaj: Łaski P, op. cit., s. 104.

36 Ibidem.

37 To właśnie Kraj Basków wraz z Katalonią był regionem, gdzie wpływy ruchu robotniczego, a co za tym idzie, zasięg strajków robotniczych skierowanych przeciwko polityce prowadzonej przez władzę był największy.

38 Ibidem, s. 278 - 279.

39 Ibidem, s. 302 - 303, także: M.T de Lara, J. V. Baroque, A. D Ortiz, op. cit., s. 605.

40 B. Gola, F. Ryszka, op. cit., s. 330.

BIBLIOGRAFIA

Książki

1. De Lara Manuel Tuñón, Baroque Julio Valdeón, Ortiz Antonio Dominguez, Historia Hiszpanii, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 1997.

2. Gola Barbara, Ryszka Franciszek, Historia państw świata XX wieku. Hiszpania, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 1999.

3. Jakubowska Zuzanna, Madryt 11 marca, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2005.

4. Nowak Jerzy Robert, Hiszpania po wojnie domowej, Wiedza Powszechna, Warszawa 1972.

5. Żelazny Walter, Francja wobec mniejszości narodowych. Etniczność, etnopolityka, etnosocjologia, Wyższa Szkoła Społeczno – Gospodarcza, Tyczyn 2000.

Czasopisma

1. Bernatowicz Grażyna, Problem mniejszości narodowych w Hiszpanii, "Sprawy Międzynarodowe", 1992, nr 7, s.145 – 158.

2. Łaski Piotr, Baskijska mniejszość narodowa w Hiszpanii, "Sprawy Międzynarodowe", 1984, nr 10, s. 101 – 110.

3. Ostrowski Marek, Sublokatorzy, "Polityka", 1999, nr 21, s. 40 – 42.

4. Peda Marek Dominik, Źródła ideologiczne "pierwszej" ETA 1959-1963, "Sprawy Polityczne", 2005, r.5, nr 30, s. 60 – 72.

5. Peda Marek Dominik, Narodziny nacjonalizmu baskijskiego, "Międzynarodowy Przegląd Polityczny", 2004, nr 2, s. 201 – 213.

6. Pomian Grażyna, W kraju Basków, "Więź", 1980, nr 2, s.104 – 112.

7. Skrzypczak Tadeusz, U źródeł autonomii terytorialnej w rozwiązaniach ustrojowych w Hiszpanii, "Prace z Nauk Politycznych", ("Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego"), 1979, nr.12.

Internet

1. Historia del Pais Vasco, [w:] <http://web.jet.es/thori/cultura.htm>, (20.01 2007).

2. Historia Kraju Basków, [w:] <http://www.haritz.org/index1.php?lang=pl>, (20.01 2007).

3. Kowal Grzegorz, Baskowie widziani z daleka, [w:] <http://www.iberysci.pl/11921,11925/11925/art331.html>, (20.01 2007).

4. Peda Marek Dominik Koncepcje Sabino Arana y Goiri i proces powstania nacjonalizmu baskijskiego, [w:] <http://www.historycy.pl/Strony/Artykuly/2004%2001/Baskowie.html>, (20.01 2007).

5. Ugalde Martin, Short history of the Basque country, [w:] <http://www.buber.net/Basque/History/shorthist.html>, (20.01 2007).